

Mohás Livia

Fiatal farkas

(Emlékezések, 14. rész)

Irgalmatlan az ég, gondolom dühöngve, mert eszembe jutott a Gestapo börtön falába bekapart ima: „Hiszek a Napban, noha nem ér el a fény, / Hiszek a szeretetben, bár nem látom sehol, / Hiszek Istenben, akkor is, ha hallgat.” Nem tudni, ki írta, mennyit kínozták, hová temették. Irgalmatlan ügy.

Gróf Bethlen István ugyancsak börtönben végezte, szovjet börtönben. 1946-ban Butriszkaja börtön kórházában. Az egyik legnagyobb sikerű miniszterelnök! Irgalmatlan ég. Akkor lett vezető (az első világháború és a gyalázatos trianoni diktátum után), amikor elrabolták tőlünk az ország kétharmadát. Lelki és gazdasági sokk. Ő emelte ki ebből a sokkból a megmaradt, összezsugorodott hazát.

Nem írom ide az átkaimat.

A szovjet megszállás alatt kétszer voltam komprádor, azt nevezik komprádornak, aki a megszállókkal, illetve gyarmatosítókkal összejátszik, ideig-óráig kiszolgálja őket.

Első komprádorságom a TF-en zajlott, rögtön a sikeres felvételem után. 1948 ősze, a hatalmi fordulat éve, a moszkovita Rákosi Mátyás uralma elkezdődik, de ide, ebbe a barátságos budai főiskolába, a TF-re még alig rontott be az istentelen politikai szigor. Mi még lazák voltunk, még élt a koalíciós idők reménykedő és elfogadó hangulata. Csak így történhetett meg, hogy pont engem jelöltek ki, hogy köszöntsem az évnyitón Pártunk és Kormányunk küldötteit. Engem, aki klerikális iskolába járt, apja vitéz, testvére az imperialistákhoz szökött diszsidens. Ez nem történhetett volna meg a már kibontakozott Rákosi-rendszerben.

Akkoriban a szebb napokat látott budapesti házak fala még tele volt sorozatlövés nyomaival, ráadásul a kommunisták tudatos pusztításba kezdtek. Legyalulták a körúti házak ornamentikáját, a neoklasszikus tornyokat, kupolákat. Ezek hivalkodóan emlékeztetnek az úri világra – mondták –, és ez igaz. Mintha minden barokk puttó, ógörög kürosz, szecessziós inda azt a polgári múltat közvetítené, amit ők végképp el akartak törölni. A házfalak roncsoltsága

MOHÁS LÍVIA (1928) József Attila-díjas író, pszichológus, tanár. Legutóbbi kötete: *Arcképoázlat Szabó Magda rejtőzködő személyiségéhez* (2018).

és lőtt sebei nem zavarták őket. Ellenben villámgyorsan ledöntötték, összetörték a trianoni fájdalom irredenta szobrait, a Kelet, a Nyugat, az Észak, a Dél nevű alkotásokat. Ha Keletre, ha Nyugatra, ha Északra, ha Délre lépünk ki csonka-Magyarországból, mindenképp az elrabolt történelmi Magyarországra lépünk.

Gyönyörű búzakék, fess és vadonatúj melegítőt adtak rám, két jókora fehér TF betű a mellkason. Így kellett a vörös függöny elé állni és a hajbókoló komprádor beszédet elmondani. Tudtam, mire vállalkozom. Tudtam, hogy a katolikus, úri polgárok, akik közé tartozom, meg fognak vetni. Többen egyenesen utálni kezdenek, nem köszönnek majd és ablaküvegnek néznek. De azt is tudtam, ha visszautasítom Pártunk és Kormányunk lelkes köszöntését, akkor hamarost kihajítanak innen. Csakhogy én maradni akartam. Egerben azonnal megtudták, Aranka nagynénim kapott hideg szemrehányásokat, amiért unokahúga átállt a kommunistákhoz. Szerettem pedig a katolikus polgárok közeposztályába tartozni, kiknek ősei nem szántóvetők, nem munkások, sem négy polgári osztályt végzett kicsi kis alkalmazottak, hanem visszamenőleg lateinerek, diplomások, egyetemet végeztek és középiskolásan az ógörög és a latin nyelvet fújták, ha tudni talán kevésbé tudták; ahogyan a német nyelvet mi, a későbbi leszármazottaik. A még későbbi leszármazottak pedig ahogyan az orosz nyelvet nyúzták.

A második komprádorságom ezek után harminc évvel történt. Akkor szerkesztő voltam a Tankönyvkiadó Vállalatnál, „A pedagógia időszerű kérdései” sorozatot szerveztem, ápoltam, szerkesztettem. Gyakorlati szakembereket biztattam életből vett tapasztalataik megírására, néha sikeresen, de ezzel a törekvéssel lábon lőttem magam, mert megszaporodtak a dilettáns kéziratok. Kínlódttam velük eleget, sokat visszaküldtem a boldogtalan szerzőnek. Más is szerkesztettem, szovjet egyetemeken végzett magyar diákok pedagógiai diszsertációit. Hatalmas mennyiségű Lenin- és Krupszkája-idézetekkel találkoztam, és részletekkel Makarenko nevelőtáborának tapasztalataiból. Legtöbbet kiadásra alkalmatlannak ítéltam, és terjedelmes elemző jelentéseket írtam, bizonyítandó, hogy a magyar pedagógusoknak miért nincs szükségük e disszertációkra. A főszerkesztő nyugodt, jóindulatú ember, engedte szokatlan ténykedésemet, azt hiszem, mélyen egyetértett velem, noha ő nem vetemedett ilyen kínosan őszinte kritikákra. Egy idő múlva azt mondta, nyugdíjba készül, engem akar utódjának. Csakhogy ehhez a kedves kartársnőnek be kell lépnie a kommunista pártba, gondolkozzon és jelentkezzen, ha döntött.

A gulyáskommunizmus napjait éltük. Hetvenes évek. Halványulni kezdett bennünk a szovjet tankok dübörgése. Mi voltunk a legvidámabb barakk a táborban. A Balaton partján nyugatnémetek nyaraltak, itt adtak randevút keletnémet rokonaiknak és barátaiknak. Senki nem zavarta őket. Lehet, hogy az ÁVH figyelt, ha igen, diszkréten tette. Szívósan, lassan az a meggyőződés kezdett beköltözni a fejekbe, hogy ez már így marad, talán örökre vagy talán százötven évig. Az ideiglenesen itt állomásozó szovjet katonai egységek végleg leköveznek.

Beszélni alig beszélünk erről. Voltaképp reményvesztettek voltunk. Ám ez a reményvesztés mintha be lett volna csomagolva paplanszerű burkokba, fáj, de nem iszonyúan fáj valami, de ez a paplanszerű burok anyagi törekvéseket sűgött. Vásároltunk csúf kis Trabant autókat, kérvényezni kellett, lassan kiutalták, egy év is beletelt, Gorenje hűtőszekrényt vásároltunk, igénytelen hétvégi házakat építettünk, láttam kiselejtezett, majd kibelezett autóbusz karosszériákat hétvégi házként felállítva a mezőn. És ha itt maradnak a ruszkiak, akkor legalább próbáljuk felvirágoztatni az országot. Ezért lépj be a Pártba anélkül, hogy azonosulnál a megszállókkal, és foglald el a tehetősebb állásokat, te jobban tudnád megcsinálni ezt meg azt, de úgy, mint ők, biztosan.

A komprádorsághoz be kellett mennem a kerületi Pártbizottságra, be kellett mennem „komoly elbeszélgetésre” – mondták.

Malvin elvtársnő száraz, szürke asszony, szemben ült velem. És mondd, elvtársnő – kérdezte –, miért akarsz te belépni a Pártba? Magyarázd el nekem! Hiszen dolgozó vagy immár tíz-tizenkét esztendeje, és úgy értesültem, jelét sem adtad eddig, hogy egyáltalán érdekelne a kommunista párt!

Az ablak üvegén örülten ciripelt valami bogár. Légy? Nem, a légy ilyen esetet más hanggal kísér. Én pedig szinte ösztönösen szóra nyitottam a számat, mintha sűgna valaki, aki az én hangomon beszélt. Nézd, elvtársnő – mondtam –, a házasságom befejeződött. Elváltunk. A házasság, még akkor is, ha rossz, ad a nőnek bizonyos háttérrel, védelmet, biztonságot, igen, biztonságot. Ezek válás után eltűnnek. Úgy érzem, az egyetlen erő, amely visszaadhatná régebbi magától értetődően meglevő stabilitásomat, az a Párt. Védettnek érezhetném magam.

Malvin elvtársnő szürke, száraz arca megszínesedett.

– Megértelek, elvtársnő – mondta súlyos, mély hangon –, nagyon megértelek.

Csend lett, a bogár is elhallgatott az ablakban. A rokonszenv néma sugárzásában ültünk sokáig. Nem tudom, meddig. Malvin elvtársnő még beszélt, elismerően, majdnem kedvesen, és aláírta a felvételi kérelmet.

Mégsem lettem főszerkesztő. Az oktatási minisztériumból telefonáltak, oktatáspolitikai osztály alakul, az elvtársnőt ide hívják, várják. A fizetés a főszerkesztői fizetés duplája. Pillanatig se haboztam.

Hamarosan kincstári majomnak éreztem magam a minisztériumban. Főnökömet félelemmel vegyes ellenszenvvel figyeltem, ahogy hajbókolt, hajlongott, mézesen mosolygott az új miniszterhelyettesre – szép szál első generációs paraszt férfi volt a miniszterhelyettes, és okos, de félművelt. Ő is vadonatúj – mint én – a jelenlegi beosztásában, elődjének a titkárnője a reggeli kávéval bevitte volt, és a főnök törökülésben a nagy perzsaszőnyeg közepén üldögélt. Semmi szóra fel nem akart állni. Hívták a mentőket.

Az új főnökömről, amit eddig hallottam, a pletykálkodó szakmabeliek beszélték: okos, művelt, az elmúlt húsz év minden változásában benne volt, irányítóként. Az ügyek sorra elbuktak, ő sorra épségben került ki mindenből. Egy, két, három, négy lépéssel előre tudja, mit gondol a Hivatal, ez a kollektív massa,

az álbölcsek, áltudósok marxista gyülekezete. Tudja előre, mit gondolnak a szorongók, köztük a múltból itt ragadt megtúrt hivatalnokok, totyogva bolyonganak a Hivatal folyosóin a kávé illatában, érzik: anakronisztikusak, fülelik az irányt, a Pártot, az iránytűt. Joviálisan vagy stréber buzgósággal, tehetetlenül. Főnököm ismeri ezt a szorongást. De ő kezdeményez. Ő lép. Az ügyek megbuknak. Minden marad a régiben.

Van egy harmadik minőség a hivatalnokok között. Miután a korábbi miniszterhelyettest elvitte a mentő, de még nem érkezett meg az új, a szép szál nagy főnök, akkor azt mondja nekem egyik kollégám, elvtársnő, most egy a dolgunk: lábhoz tett nyelvvel kapaszkodni íróasztalunkba, és várni!

A főnököm karakterén sokat tűnődtem. Egyszer titkárnője kis asztalánál ült ingujjban – amit ritkán tett. De ingujjban sem úgy festett, mint aki épp egy pofa sört vagy kisfröccsöt kíván felhajtani. Inkább teniszező oxfordi diák, rakettjét sarokba állította, és a klub előterében várja a frissítőt. Sokféle stílusban tudott beszélni, velem kellemesen fecsegett, mint ahogyan régi úrilányokkal volt szokás, mintha mindketten csak azért üldögnének itt a Hivatalban, mert kicsit hobbink a munka. Egyébként megtehetnénk e szalonkahúzos hetekben, hogy vállunkon puskával kószáljunk a határban, este meg makaót játszánánk a kandalló előtt, lemezről Sztravinszkijt hallgatva. Szerettem volna előítélet nélkül nézni rá. Komprádor a javából. Lassan felmentést adtam neki mindenért, ami tavaly dühöt, ellenszenvet váltott ki belőlem. Negatív vonásait látom, furcsamód mégis megszerettem. A Hivatalnak, e rosszul szervezett, gyengén vezetett, szürke masszának a kreatúrája. Lehetett volna filiszter, könyökvédős mameluk, mániákus ceruzafaragó, aktatologató álomszuszék. De nagyvonalú főhivatalnok lett, dolgozott annyit, amennyit épp kellett, a Hatalmat szükségszerűen kiszolgált némi cinizmussal, ám igazán sose tette bele lábát, szívét a küzdelembe. Ehhez nem volt elég bátor, hős és erős.

Ezzel megszűnt a félelmem tőle. Olyannak láttam, amilyen én is lehettem volna. A Hivatal kitikkasztott. Mindent elfárasztott, ami Kádár János idején pislákolttatna volna bennem a rang és hatalom vágyát.

Vitéz Mohás csúnyán nézett rám, mert a televízió képernyőjén felfedezett engem, a Parlament első sorában ültem, hatalmasakat kacarásztam és tapsoltam. Kádár János állt a pulpituson, beszédet tartott és közben szellemeskedett. A Hazafias Népfront választmányában akkoriban férfi többség volt, engem előhalászott az, akit megbíztak női elvtársak toborzásával. Úgy kerültem oda, mint Pilátus a Credóba. Kádárról tudtuk, az eredeti neve Csermanek János, Szentágothai János professzor azt nyilatkozta egyik interjújában, két évig egy osztályba jártak, „a legjobb tanuló Csermanek Jani volt, meg én. De én mindig úgy éreztem, Csermanek valamivel okosabb nálam.” Ha a sztálini időkben nyilvánvaló lett volna Kádár mentális kapacitása, ha nem rejtegette volna kiváló értelmi képességeit primitív gesztusai és olykor megjátszott primitív beszéde mögé, nem maradhatott volna a tűz közelében, talán meg sem éri 1956-ot. Ártalmatlan naivnak hitték.

Orvosai szerint gyönyörű, jól formázott testtel és hallatlan fizikai erővel rendelkezett.

A harmincas évek közepén Csermanek Jani esernyőjavító üzemben kifutófiú, itt az irodán dolgozik Szántó Judit. Egy nap megkéri Janit, menjen el Judit Korong utcai garzonjába,¹ nézze meg élettársát, József Attilát, mert a múltkor öngyilkosságot kísérelt meg, és ma reggel igen rossz állapotban volt. Jani boldogan megy, járt József Attila pártszemináriumi foglalkozásaira, tudta, hová küldik. Kopog, csönget, kopog, semmi. Végül belép. A költő meztelenül ül az ágy tetején, és sír. „Valami baja tetszene lenni az elvtársnak?” Semmi, felel a költő, és üzeni Juditnak, hagyja már békén. Bájos fordulat jön. Jani megmondja, hogy ismeri és nagyon szereti az elvtárs verseit. A költő földerül. Elbeszélgetnek barátságosan. Múltjuk hasonló. Lelenc gyerekek voltak, a gyámügyi hivatal annak rendje és módja szerint kijelölte nekik a nevelő szülőket. Csermanek Janinak isenárdotta derék parasztszaladót. De Attilának nem.

Testes értékzavar. A magyar állami hivatal mutatta be karöltve a katolikus egyházzal, ami Puskás Ferenc halála után történt. Zseniális labdarúgónk, vagány külvárosi gyerek, bátor, jó humorú, világhíres, ezrek és ezrek élvezettel nézték a játékát. Furcsa ünneplést kapott a legvégén. Ha ide pillant az égi mezőkről, azt mondja: gyerekek, ez a nagyizolás baromság, a bal lábamat, azt a híreset nehogy bebalzsamozzátok! Búcsúztatás a stadionban, búcsúztatás a Hősök tere-n, ravatalozás a Szent István bazilikában. Végül hatalmas temetés az altemp-lom díszhelyén.

Túlzás, időtlen, mint a legtöbb, ami aránytalan.

Az Elmúlás ismét megjelent. Ül a küszöbön, kétes tisztaságú szoknyában, leér a szoknya a földig. Söprögeti a porcicákat. Soha nem néz a szemembe. Ezt utá-lom benne. Nem látom az arcát, bizonyára csúf. Ronda, tehetetlen és szerfölött buta vénasszony.

A napokban leült mellé a küszöbre egy másik. Hasonló szoknyában. A Lét Iszonytató Unalma. Néha félig rám pillant. Érdektelenül. Talán nem is lát. Még-is fájdalom marad a pillantása nyomán.

Visszalapozok múlt élményeimbe. Amikkel megfényezhetném a Lét Iszonytató Unalmát. Nem segít. Szerelmek? Cafrangnak tűnnek így messziről! No, és azok a hormonok diktálta mozdulatok! A Teremtő ízlése megbicsaklott, amikor a gyermekáldást e rángatózásokhoz kötötte.

Nem emlékszem és nem tudok rájönni arra, miért gondolok én Pázmány Péterre szívet melengető rokonszenvvel. Most jelentek meg példabeszédei – *150 intelem a bárányszőrbe bújt farkasok ellen és a káromló nyelveskedések megfojtására. Isteni igaz-ságra vezető gondolatok* – 440 gyöngyszem Pázmány Péter műveiből.

1 Gyurkó László *Arcképvázlat történelmi háttérrel* című könyvében olvasható. Budapest, 1982, Magvető.

Bizonyára Mater Benes Anna ezekből bőven felolvasott nekünk. Kötelező olvasmány lehetett néhány passzusa. És Benes óráit kedveltem, talán ezért is gondolok az érsek bíborosra szívélyes rokonszenvvel. Nagyváradon született 1570-ben, ötvenhárom évesen Bécsben papnevelőt, Nagyszombaton egyetemet alapított, amit rábízott a jezsuitákra. Azt hiszem, talán azért lépett a szívembe, mert az ellenreformáció vezére lett, ragyogó szónoklataival számos főúri családot hódított vissza a drága katolikus egyháznak. Ennek idején biztosan kiállt Pongrácz István kassai jezsuitáért, Bussa Marcsóka nagy-nagy-nagybácsijáért, akit vértanúvá kínoztak a reformáció pribék hajdúi két másik jezsuita társával együtt. Pázmány kiállása hálám és rokonszenvem forrása. Szenvedélyesen szerette a magyar nyelvet, nélküle ma is dadogni kellene sokunknak, stílusunk fogyatékos volna – ezt mondta róla Kosztolányi Dezső. Pázmány kivívta magának a „magyar bíboros Cicero” dísznevet.

Messziről boldog vihorászás üti meg a fülem. Legalább hetven év távlatából jön. Vígsgát tombolt a katedra körül, Mater Benes is mosolyintott egyet, mert Sabor úgy mondta ki Pázmány Péter dísznevét, hogy „a magyar bíboros Kikerő”. Sabor volt közöttünk a legerősebb, nem tudom, miért gondoltuk egyöntetűen így, hiszen sose verekedtünk, sose birkóztunk, és a Sobor eredetileg egy orosz-lán neve. Becenevet sok gyereknek adtunk. Az enyém Lipi lett, és amikor régiségtan órán megtudtuk, hogy a Lívia név az antik Rómában volt divatos, az egyik nagy római császár feleségét is így szólították, attól kezdve többé senki se hívott Líviának, mintha parancsszóra tennék. Nyüzsgő, rohangáló, nevetgélő, a fényes kövű folyosókon csúszkáló kamaszlány voltam, nem illett rám ez az emelkedett, méltóságteljes név.

Az Elmúlás és a Lét Iszonytató Unalma nyomaszt, ma reggel hosszasan szemügyre vettem.

Nyolcvanéves korában apa bejelentkezett szüleinél, akik réges-rég odaát vannak, és Memukánál, a nagynénjénél meg más rokonoknál, akiket ismert és már csak ő emlékezett rájuk. Engem előbb megkért, sárga Skodámmal vigyem el a Felvidék néhány községébe. Losoncra is, ahol oklevelet szerzett, orgonálni tanult, hadi képesítőt tett tizenhét és fél évesen. 1914. Gyors kiképzés Egerben, és már vitték az orosz frontra, a századparancsnok mikor meglátta, így szól: mit keresel itt, még anyád szoknyája mellett a helyed!

Amikor első ízben igazán rácsodálkoztam, lóháton érkezett a szőlők felől. A csizma tiszta, ragyogóra glancolt. Én meg csak állok ott elvarázsolva, nyolcéves lehettem. Fölfelé bámulok, a ló magas, nagy csontú sárga. Ő is nagyon magas, kivált így lóháton.

Talán hét vagy nyolc esztendővel később, amikor a szovjet megszállók édesapámat befogták sárga hintónk elé, akkor a nagy csontú sárga összeroskadott. Akár égő Trója főterén Odysseus lova. Szárcsa. Szívemben valami recsegett, ropogott, pedig Szárcsa némán esett össze. Már nem az a büszke háta volt,

aki hetyke ügetéssel hozta haza gazdáját a szőlőhegyről. Egy öreg ruszki a bakon rózsaszínű selyem paplanomat sáros nemezsizmája és ülepe köré csavarintotta, nem volt gonosz vagy ilyesmi, de ha ló nincs, akkor húzzon az ember, és a jó lovakat azonnal elvitték az istállóból a fiatal harcosok, mentek Berlin felé.

Ő pedig több virágcsokorral beült a mustársárga Skodába.

A visszapillantó tükörből néztem, tehettem, János, jó barátom vezetett, szeretett a kormánynál ülni. A tükörben apám arca szép formájú idős arc, szürkés haj, persze távolról sem az a lágy és kellemes, mint tizenhét és fél évesen, mikor az orosz fronton a századparancsnok felkiáltott, neked még anyád szoknyája mellett a helyed! Arca akkor lágy volt, és szelíd, de szívét, lelkét eredendően acélból csiszolta a Teremtő. Nem rebbent meg csöppet sem, mikor egyetlen géppuska mellett két napon át várakoztak egy völgy bejáratánál az iszonyatos szagban. Előző napon volt a támadás. A völgy felől özönlött az ellenség, a géppuskát irányító katona ujját becsípte a závár, apa lőtt helyette, s mire a hajnali pára felszáradt, a drótakadályokon sebesült katonák függtek. Fel-felkiáltottak, sírtak. Nem jöttek értük. Apáékért sem jött a felváltás. Bénultan ültek beásva a földre, vártak, nem lőttek kegyelemmel a haldoklókra, ahogy vadászat végén a sérült nyulakra szokásos. Megeredt az eső, kisütött a nap, estére elhallgattak a nyögő katonák, de a reggeli melegre a fejek kidagadtak a sisakból.

Kifelejtettem az előbb Magdát, apám második feleségét, pedig ő is ott ült a mustársárga Skoda hátsó ülésén.

Bussa Marcsóka egy éve észrevétlen halt meg álmában. Apám akkor összeomlott. Erre nem számítottam. Ő csodaszépen feküdt a ravatalon a pliszírozott fekete ruhában. A Fifth Avenue-n nekem vásárolta volt testvérem, anyánknak sose küldött semmit, verje meg az isten valamennyiünk szűkmarkú faszariságát. „Úgysem lép ki a házból!” Néha azért kapott egy-egy doboz jó illatú, hosszú cigarettát, üldögélt a cserépkályha előtt, nézte a kovácsoltvas rostély mögött lobogó lángokat, kacsintó parazsokat.

Az öngyilkosok talán olykor akarnának, de valójában sosem szeretnének meghalni. Minden kísérlet sikoly. Hangtalan könnyörgés. A jelentős kiválasztott személynek, a potenciális megmentőnek szól. Csakis ez a személy képes visszaadni az öngyilkosjelölt életének értelmét. Úgy hiszem, Marcsókának a jelentős kiválasztott személy volt apám. Tette is a dolgát első ízben, még a második kísérletkor is, aztán, meglehet, belefáradt.

Apa összeomlása fejbe vágott. Úgy éreztem magam, mint amikor nagy Haski, fiam apja sírt, hüppögött a vállamon. A szecessziómból visszatérésemkor történt. Erre a sírdogálásra se számítottam, és ugyancsak azt dadogtam, hogy jézusmáriaszentjózsefhátakkorénmost mit csináljak...

Apai nagyanyám, Soltész Mária felismerte apa összeomlásának súlyát és veszélyét, ő tudta, mit kell tenni! Épp az ablakban könnyökölt, barna zsorzszt ruhájában, nyakában zsabó, amikor elhaladt az utcán egy asszony, vállán kapa, karján kosár, haja bekötve. „Kezicsókolom!”, kiáltott ki Marika, Soltész nagy-

anyám unokája. Hát te, milyen paraszt asszonynak kezicsókólozol, kérdi nagyanyám. A tanárnőnek, Magda néninek köszönök, mondja az unoka. A pedagógusok akkoriban bizományban földet kaptak, kert volt az a város határában, termelhettek maguknak zöldségeket, krumplit. Gödöllőn történt ez. Soltész Mária miután megtudakolta, hogy a magyar tanárnőnek nincsen férje, nem igazán fiatal, épp ilyen kell a fiannak falura, és megkezdődött a pár összemesezése. Nagyanyám levizitelt Magdánál. Szemrevételezte, elég rend és tisztaság van-e a lakásában, később szemét ég felé fordítva sóhajtozott, milyen jó volna, ha nekem ilyen menyem lehetne, de többet nem mondott, bízva abban, hogy így is felkeltette a tanárnő kíváncsiságát. A vizitet Magda néni viszonozta.

Az összemesezés komótosan haladt, apámat nagyanyám fölrendelte Gödöllőre. Családias ozsonna közben bemutatkozott egymásnak a majdani házaspár. Mire letelt a gyászév, akkorra kitűzték az esküvő napját. Én kimentettem magam.

A fiatal farkas halkán morgott az esküvő alatt.

A második feleség akkor nőtt meg a szememben, mikor elvállalta az elsőosztályos cigánygyerekek tanítását. A többi pedagógus erre nem vállalkozott. Apát előbb megrótták a szegregáció miatt, majd átkeresztelték „iskola-előkészítőnek” a purdék osztályát, ebbe beleegyezett a hivatal.

Magda reggelente egy veknit vitt az osztálykönyv tetején. Első órán kéz- és arcmosás, másodikon fogmosás. Rézi néni, a pedellus cserélgette a vizet a vaslavórban. A gyerekek libasorban vártak, csendben, mert Magda a katedrán már szeletelte a veknit, ami illatozott, és „nagyobb darabot fog kapni, aki csendben marad”, ezt mondogatta jó hangosan. Minden gyerek kapott az iskolától fogkefét, bakelit poharat, ezekre Magda vignettát ragasztott, virágot, gyümölcsöt és egyebeket rajzolt a vignettákra, mint az óvodában.

Bennem Bussa Marcsóka szeretete teljes egészében megmaradt jelentőségében és gyönyörűségében. Életem végéig sarkcsillagom. Öröm, hogy így történt. Mert amikor megtudtam Márai Sándorról, hogy öngyilkos lett, jelentéktelenné vált minden írása hirtelen és akaratlan. Még *Az igazi* című regénye is! Tizenöt évesen első felnőttnek való könyv volt a Cilikék után, amit olvastam. A Létezés Titokzatos Trónusáról Márai csendben és örökre lezuhant. Vannak ugyanis emberek, zeneszerzők, névtelen apácák, akik lelkemben ilyen trónusokon tanyáznak.

Visszatérve a mustársárga Skodához, benne a virágcsokrok között ülő apámra és Magdára, a felvidéki faluk egy-két temetőjénél megálltunk. Kikászálódtunk. Apám egy-egy csokorral bizonyos kereszt mellett lehajtott fejjel hosszan álldogált.

Távolabbról néztük. „No jó! Minden rendben lesz. Bejelentkezett” – vihogott János, vele vihogtam én is. Röhögcséltünk, titokban töröltgettük könnyeinket. A határ végén jártunk.

Joachim? Joakhim? Valahogy így hívták a falu asztalosát. Vele készítette apánk azt a hófehér könyvszekrényt, mikor engem elkapott a regényolvasási láz, hosszúkás ajtaján üvegbetét, mögötte halvány narancsszín függöny. A gyerekszoba sarkában állt, szerényen, méltósággal. Tartalma azonban se szerény, se fehér. Apa rendszerint vásárolt a biciklin üzletelő könyvügynököktől valamit. Nagyon szánta őket. Állástalan diplomás emberek voltak, rendszerint meghívta ebédre őket. Az ügynök kirakta az asztalra az árut, vitéz Mohás csak úgy gondolomra válogatott. Michelics Vid, Prohászka Ottokár, Herczeg Ferenc mellett Baskircsev Mária, Rachmanova-könyvek bekerültek a Cilikék mellé. Mikor tizenöt évesen Márai Sándor *Az igazi* című regényére rácsodálkoztam, attól fogva kíváncsian turkálni kezdtem a fehér könyvszekrényben. Egy cím megragadott: *Diadalmas világnézet*. Bekúszott a fejembe. Mit bekúszott! Berúgta az ajtót. Nekiestem. Majd hamarosan úgy éreztem, mintha fejfel fálnak szaladtam volna. Nem értettem a szöveget. Ez volt első találkozásom Prohászka Ottokárral. Nem hagytam magam. Újból és újból nekiveselkedtem. Olvastam. Többször is. Agysejtjeim tiltakoztak. Majd elszenderedtek.

Két szerzetesrendnek szoktam pénzt küldeni, a jezsuitáknak, mert Ward Mária, aki alapította volt az angolkisasszonyok rendjét, a jezsuiták gondolkodásmódját követte. A barátok, a ferencrendiek a másik szerzetesrend, akiknek olykor pénzbeli támogatást küldök. Az assisi szentet, Ferencet nagyon tisztetem. Belső képernyőmön látom, ahogyan a folyóparton áll kopott barna reverendában, és prédikál a madaraknak. Azok meg csapkodva, dalolva röpködnek fejenél.

Szót értett a farkassal; a ragadozó a falusiak aprójszágát pusztította, Ferenc megalkudott vele: a falusiak az erdő szélére kitesznek ételt neki, ő meg hagyja békén a parasztok libáit, tyúkjait.

A két szerzetesrend viszonzásképp belső újságjuk friss számait elküldik nekem. Az egyikben igen jelentős férfi arcot találtam, Prohászka Ottokár fényképe volt. Ezen a napon Mater Bodolai régi levele kicsúszott valamelyik poros dossziéból. A levél mellett egy szentkép, hátán Prohászka imája. Az egybeeséseket komolyan veszem. Ezekkel üzennek valakik valahonnan, de rendszerint nehéz megfejtetni az üzenetek tartalmát. Hanem az ima olyan szenvedélyes, forrón ölelkező, amilyen imával én még soha az életben nem találkoztam.

Vagy talán mégis? Amikor a Theodóra könyvem írtam, előtte sokat olvastam a régi Bizáncról. Az ötszázas évek! Akkoriban a katolicizmus még friss és fiatal, talán ezért is – mint a gyermek – a fizikán túli áramlatokat, jelenségeket elevenebben élték. A mindenség érzete bennük még oly heves, szenvedélyes, akár Prohászka imájában, ők még szüntelen birkóznak a világ kozmikus-misztikus rendjével, mert érteni szeretnék. Birkózásukban megmutatkozik, hogy micsoda átfogó ereje, szelleme van a kereszténységnek. Az ősfény félelmetesen messze van tőlünk, kellenének tolmácsok, a fény és a sötétség között közvetítők, amilyen Mithras volt valaha, a le nem győzött Nap. Amikor a fehér könyvszekrény mellett álltam, és a *Diadalmas világnézet* mint könyvcím bekúszott agyamba,

mit bekúszott, berúgta az ajtót, akkor úgy véltem: itt van korunk Mithrasa, a mához szól, aki ilyen címet ad, az a mai le nem győzött Nap. És újfent neki- veselkedtem az olvasásnak. Hiába. Nem jött ki nekem belőle semmi. A címén kívül.

Mióta poros dossziékat vizsgálok, tíz-, húszesztendősek, lehet harminc-, negy- ven éves is közöttük, felkészülések regények írásához, régi jegyzetek, levelek olvasóktól és barátoktól, szelektálok és megrohannak itt-ott a rácsodálkozások, a fájdalmak kiújulnak, elfelejtett örömök felszikkraznak. Az egybeesések meg- lepnek, ma hajnali álomban például nagy Haski meglátogatott odaátrol, és azon a délutánon az egyik dossziében találtam az építész Haski írását: *Salamon király palotájáról*. Alcíme: Versolvasat a Bibliából, és a kezdő lapon a mottó:

„Azután a maga házát építé Salamon tizenhárom esztendeig, a mely alatt elvégezé az ő házát egészen. Megépíté a Libánon házát is...

És építé az oszlopcarnokot...

Azután a saját házát építé, és építé egy házat a Faraó leányának is, a kit feleségül vett...”

„És készíté a király elefántcsontból egy nagy királyi széket, és beborítá azt finom arannyal. Hat grádicsa volt a királyi székeknek... És tizenkét oroszlán állta ott kétfelől a grádics hat lépésén...”

(1Kir.7:1-8; 1Kir. 10:18-20)

Kicsordult a könnyem. A dolgozat végén alaprajzok sora az elméletileg rekonst- ruált palota helyiségeiről mérnöki precizitással, a lépték számadataival. Az írás dátuma: 1996. 06. 06.

Most, amikor megtaláltam és elolvastam, 2021. 07. 27-ét írunk. Huszonöt esztendőt késtem, mert amikor kezembe adta, illedelmesen megköszöntem és belevágtam egy üres irattartóba, majd tökéletesen elfelejtettem.

Megdöbbenve ülök exférjem nagyszerű dolgozata előtt, és megrémültem hirtelen, mert olyan információhalmazt tudtam meg róla és önmagamról, ami- nek feldolgozására talán már nincs időm.

Vas színe van az égnek hajnali négykor. A nappali fényes kánikula után afrikai éjszakák jönnek, négy óra harminc perc, és már nem vas, hanem acélszín az ég. Öt óra tájt szürkésen bekékül, lassan ultramarinkék, majd kékebbnél kékebb, döbbenetesen szép.

Amint írja exférjem: „a Theológia Akadémia professzora, dr. Tóth úr azt mondta: amennyiben az ősi bibliai versek hermeneutikai értelmezésével kíván foglalkozni, ő örömmel biztatja, és a kezdeti lelkesedés után olyan lelkiállapot fogott el, mint Nabukodonozor »második álma« hallatán Dániel prófétát, aki az írás szerint közel egy óráig »rémüldözék és az ő gondolatai háboríták őt«” (Dán 4:216). Mert hogyan lehetne ilyen kevés adatból rekonstruálni egy királyi palotát? Felocsúdva a rémületből, megtalálta lassan e feladathoz a megfelelő módszert.

Az irdatlan aprólékos kutatómunka eredményeit felsorolja, még csak meg se kíséreltem ismertetni ezeket. Csak ennyit: sok más versből kikövetkeztethető lehet Salamon király „életvitele”. Íródeákok, tisztartók, papok, udvarbírók, hadnagyok, lovagok elhelyezése; Salamonnak ajándékot hoztak a látogatói: és „halmozá a király Jeruzsálemben az ezüstöt, mint a követ”, „és valának neki feleségei, hétszáz királyné asszony, háromszáz ágyas”.

Hatalmas felsorolásai vannak itt; termeknek: Díszterem, Trónterem, Királyi lakosztály, Királynéi lakosztályok, Kincstár, Testőrség, Ágyas lakosztályok (Hárem) Lakomaterem, Fürdők, Tárolók az étkeztetésekhez szükséges nyersanyagoknak, kellő vizes berendezéseknek. Beleszédülök.

Közben a tárt ablakokból már bekékül hozzám a hajnal. Madarak apró sikkantásokat hallatnak, mintha fájdalmas lenne az ébredés.

És még el se kezdtem az építészeti információk említését, hiszen itt egy Ybl Miklós-díjas építész kutatja Salamon palotáját! Csak ennyit ide: két palotaépítészeti irány alakult ki évezredek során a térségben:

- a mezopotámiai/elő-ázsiai erődpaloták;
- a krétai villapaloták.

A bibliai versekből kibontakozó jellemrajz alapján Salamon király gondolkodása, életvitele közelebb állt a krétaiakhoz, mint a harcias asszírokhöz.

Fejezetek: a Tér szervezése, a Palota élete, a Működési modell, ezek bőven sorolják az elméleti konstrukció forrásait, vagyis a bibliai ősi verseket, amelyekből konstruktív következtetést vont le a szerző. Csak egy adatcsoportot emelek ki. A palota terhére ellátásra szorult összesen 2000 fő. A teljes udvartartás létszáma ez, beleértve még a szekérhajtókat és iparosokat is. Ellátásukhoz egy hónapra szükség volt (többek között) a következőkre: „Tíz hizlalt ökör, húsz fűvön járt ökör és száz juh, a szarvasokon, őzeken, bivalyokon és hizlalt madarakon kívül.” „És Salamon eledele naponként ez vala: harmincz véka zsemlyeliszt és hatvan véka közönséges liszt.”

Nagy Haski okos volt, tudtuk és itt megálltunk. Pedig az okosság sokféle. Hanem ez a mikroszkopikus apróktól a megalit tömb nagyságú információk halmozáig húzódó sokadalom, amit exférjem itt megmozgat tizenegy oldalon, az egy kivételesen okos férfi szellemét idézi. Akiről nem tudtam. Csak olyan értelmi erőnek hittem, amilyen sok van, és e sokhoz tartozom magam is. Én egész házasságom során aránytévésztésben éltem. Ennek utána kell gondolnom! Ahogyan annak a dühös és gyors mozdulatnak is, amivel egy üres dossziéba beleváltam ezt a kítűnő Salamon király-dolgozatot, amikor exférjem átadta nekem. És el is felejtkeztem róla. 1996. 06. 06-án történt.

Mit csináltam én ezen a napon? Vannak szép, barna kötésben naplóim, ráírva: *The New Yorker Diary* arany betűkkel. Az 1900-as esztendő k naptárai, ovális keretben ugyancsak arany betűkkel minden példányon egy cilinderes úr, az én nevem is ott minden barna fedélen. Testvérem harmadik férje, John esztendőnként küldött ilyen, mennyire kedveltem, rokonként persze, Johnt, a marihuánás

és a vörösborozós víg esték felelevenednek, ha rá gondolok. Meggyilkolták szegényt. Akkor, amikor én már nem jártam ki Amerikába, és félig-meddig magát gárgyúnak tettető testvéreimből nem lehetett kiszedni, megtudni, miképp volt. Meglelték-e gyilkosát, és ki volt az, talán egy drogdealer vagy kicsoda?

Fellapozom az 1996-os év 06. hónapját. – Zsúfolt hónap. Itt járt Calcuttai Teréz a Városmajori templomban. Karizmatikus, kicsi és törékeny, akár nagyon öreg tölgyfa vékonyka gallya. Huszonöt éve gyógyítja, szereti, ápolja a legnagyobbkorúakat, összeszedi az árokparton haldoklókat. Apáca társai (Szereket Misszionáriusai a rend neve), mint ő is, fehér ruhásak. Egyedül jött. Végig a szőnyegen az oltárig. Dobogott, reszketett a városmajori templom az éneklésünkön, pedig máskor csak nyervákolunk halkán a szentmiséken. Azt énekeltek harsogva:

„Ubi Charitas
et Amor
Ubi Charitas
Deus ibi est.”

Nem hirdették se szószékről, se máshonnan jöttét (Horn Gyula miniszterelnöksége idején vagyunk!), mégis a templomot körbevette a tömeg, akik már nem fértek a templomba. Zoltán atya bátor volt, kihangosította Teréz anya beszédét meg a szentmisét és a bentiek harsogását. Zengett a park.

Mintha finoman hazudoznék? Mintha azt szeretném elhithetni, hogy exférjem Salamon palotájáról írt dolgozatát azért nem olvastam el, mert a Teréz anyához kötött szentasszonykodásom, és a transzcendens lélekemelések teljesen lekötöttek.

Pedig amiért nem fért bele életembe akkor a dolgozat elolvasása, annak igazi, buta oka az volt, hogy váratlanul és fájdalmasan szerelmes lettem. Noha tudtam, ebből kudarc lesz, és égés. Akkoriban (úgy látszik a naplóból) Marguerite Yourcenár *Hadrianus emlékezései* című könyve is lenyűgözött.

„Animula, Vagula, Blandula,
Hospes Comesque Corporis,
Quae nune Abibis In Loca
Pallidula, Rigida, Nudula,
Nee, Ut Soles, Dabis locos.”

„Lelkecske, te lengeteg, ingatag,
Testem vendége, útitárs,
Sápatag sivatag, hallgatag
Helyekre visz most az utad
Játékaidnak vége már.”²

Tudom, halogatok megint, megkerülöm annak a bizonyos szerelmi balesetnek a leírását.

Yourcenar húszéves korában, 1924-ben kezdte el írni Hadrianusát, 1929-ig gyűjtötte hozzá az anyagot, és eltette, majd elveszítette. Tovább kutatott, és úgy látom, 1951-ben jelent meg a könyv.

2 Várady Szabolcs fordítása.

Felkészültem. Kicsit nevetséges ez a félelem. Hiszen olyan közhelyes az ügy. Közel hatvanéves nő, beleszeret egy közel negyvenesztendő festőbe. A szigligeti alkotóházban szembejött velem a folyosón. Meghőkölttem, mert ilyennek képzeltem *Zuhog, zuhog a hó* című regényemben László Ottót, aki élő figura volt a valóságban, rokonom, és szép fiatal férfi, Kecskemétnél harcolt alakulatával, pedig már a vak is látta, a ruszlik legyőztek bennünket, már szétterültek a házánkba, és a szép rokon ott vesztette mégis az életét. A regényemben orosz havas mezőn esett el, nem Kecskemétnél, hanem Iwanowkánál, és emlékszem, sírtam, amikor írtam. Partizánharcban kapott találatot. „Mintha megfeszítve röpült volna a tájban, szétvetett karokkal, függőleges testtel, acélsisakja tarkójára csúszott, jobb kezéből a fegyver lehullott... a hűvös repülésben nem fogta fel a halál közelét.”

Igen, már megint halogatom a kínos szerelem leírását. Tehát meghőkölttem az alkotóház folyosóján, ő is megtorpant, bemutatkozott. Azért tudott elsodorni, mert ő közelített, bámult, szemezett, rám-rám mosolygott, mindig egymásba botlottunk, a parkban, a pingpongszobában, az ebédlő ajtajában, hozzám csatlakozott, kísérgetett, én nem mertem volna közeledni, öreg vagyok hozzá.

Talán gerontomán volt. Mert vannak, akik rokonszenveznek az öregekkel. Talán úgy érzik, hogy a vének tapasztalata, tudása, bölcsessége olyan, mint a túlérétt őszibarackok illata. A rokonszenvezők között szinte rajongók is akadnak. Mániákusak is. Ez utóbbiakban vitális érzések áradását, pozitív érzelmeket indíthat be akaratlan egy szépen öregedő arc, a mániákus hirtelen könnyednek, erősnek érzi magát. Az ösztönélete megélenkül, szexualitása is, a gátlások csökkennek, felduzzadnak a motivációk a magasabb rendű érzelmekhez.

Elmúltak az afrikai éjszakák! Hála. Közelít a vénasszonyok nyara, az ablak nyitva, mintha már csípne a hajnali szél. Virslit eszem, sok mustárral, utána első osztályú babkávét! Mit nekem egy gerontofil festő. Ugyan. És nem is ízléses, minek akkor rögzíteni a papíron. Fiatal nők gyakrabban gerontománok; nagyapájuk-korabeli (gazdag) pasasokkal házasodnak, lehet, hogy ennek az arany az oka. Vénuszi életkorban a nő vágyódik aranyat kapni.

Valószínűleg nagy Haski hermeneutikai dolgozatát Salamon király palotájáról azért vágtam bele egy üres dossziéba dühösen és el is felejtettem huszoneg évig, mert a festővel volt tele és marhára szenvedett a szívem.

A cenzorom úgy döntött, fejezzem be ezt a vonalat megíratlan. És ez tágabban is igaz, mert ebben a dolgozatban, amit most írok, többnyire megíratlan maradt a szex.

Elmúltak az afrikai éjszakák! Hála. Közelít a vénasszonyok nyara, az ablak nyitva, mintha már csípne a hajnali szél. Virslit eszem, sok mustárral, utána első osztályú babkávét! Mit nekem egy gerontofil festő. Ugyan. És nem is ízléses, minek akkor rögzíteni a papíron.

Október hatodikán a zárdában reggel 6-kor, mint mindig, félálomban néztem az oltárt, valamelyik Schwestern a ropogósan tiszta fehér oltárterítőre tett egy másikat, súlyos, arannyal átszőttet, éjféketét. Szentáldozás alatt a kóruson Mater Weber a finom orgona dallamok közé bekeverte a cirkum dedérum me genitus mortis foszlányait.

Ezen a napon végeztek ki tizenhárom minőségi férfit, négyet golyó által Aradon, a börtönben, kilencet a bitófán.

Rántott leves volt akkoriban a reggeli a zárdában, mindig éhesek voltunk. A világháború után elszegényedett az étlap.

Délután a díszteremben minden csillár égett, a függöny előtt magyar ruhás lányok, fejükön párta, kezükben zászló, én a kórusban énekeltem a mezzoszop-rán szólamot. Nem szép, de erős volt a hangom, széles sávon tudtam énekelni, szoprántól az altig. Apám és mindkét nagyapám falusi kántor lévén nem engedhette meg magának a torokhurutokat, ha kinn mínusz húsz fok, benn a templomban se melegebb. Mária néni ahhoz a szólamhoz állított, ahol a lányok csak elhaló hangon énekeltek. Az ünnepi megemlékezést Mater Balogh tartotta. Komor arccal. Alig emlékszem mondandóira.

De arra emlékszem: Arad felé meneteltek, akiket nem golyó általi halálra ítélték, Arad irányába dragonyosok – valamennyi vasban – csatárlánca zárta le az utat. Tichy zászlóaljparancsnok lóháton ülve vezette a kilenc elítéltet, mindkét oldalon nyolc-nyolc feltűzött szuronyú osztrák. Félték a kilenc minőségi embertől, pedig közülük egy, Damjanich, harcképtelen lett volna a súlyos bokasérüléssel, ezért lovas szekéren vitték, fazekasvarsádi parasztember a kocsis, végigsírta az utat. Az elítélt mögött ült Mayer úr, a hóhér.

Kinn a vesztőhelyen Damjanich köré gyűltek, együtt imádkoztak, ki-ki a maga papjával egyszerre.

Sorrend, ahogyan a bitófa alá léptek és meghaltak:

Pöltenberg Ernő lovag, bécsi születésű, nem is tud magyarul, de káromkodni igen.

Török Ignác, szép termetű, karcsú, izmos férfi.

Lahner György, konok nézésű, keserű arcú.

Knézich Károly, semmi félelem nem látszott rajta.

Nagysándor József.

Gróf Leiningen-Westerburg Károly, a legfiatalabb, 31 éves.

Megtisztító áldott szomorúság. Vajon találkozhatom-e majd velük? Ha már odaát leszek én is? Láthatom-e Damjanichot meggypiros atillában?

Visszatérve a halál-sorrendre:

Aulich Lajos némán, gyorsan halt meg.

Damjanich János szinte az utolsó percig szivarozott. A porkolábok odatámo-gatták. A közelben egy osztrák tisztnek eleredt a könnye. D. rászólt Mayer úrra, hogy ne kócolja össze a szakállát. Majd kiáltott: „Éljen a haza!”

Dr. Vécsey Károly nézte az üres szekeret, majd Damjanich előtt letérdelt, megcsókolta a lecsüngő kezét.

Naphosszat a bitófán függtek. Kettőzött őrség vigyázott rájuk.

A környék lakosai sötétedésig jöttek, de incidens nem történt, a látogatók már szelídek voltak, csak sírtak.

Apámtól elvarázsolódtam, nyolcéves lehettem. Lóháton, hajadonfőtt érkezett. Nagy csontú, sárga lovon ült, Szárca volt a neve. Pár esztendővel később, amikor apámat a megszállók befogták hintónk elé, Szárca némán összecsuklott, akár az égő Trója főterén Odysseus lova.

Apa a rúd mellett. Széles, hófehér mandzsettái kilógtak, sehol mandzsetta gombok, a megszállók szerették a kis fényesen csillogó holmikat.

Kislányként, kamaszként szelídek tüntem. De mindig tudtam: fiatal farkas vagyok acélállkapoccsal, és torkon ragadom a jussomat.

A ruszlik közel félszázad megszállás után végre eltakarodtak, és Gödöllőn a Kastélyparkban csodásan ünnepeltünk. Mintha megmozdult volna a föld. Te Deum.

De jóval ennek előtte a fiatal farkas, magát gyengének álcázva beleszeret a nagy Haskiba. A maga jussának érzi. Elpusztíthatatlan fogakkal megragadja. Szemfoga kivillan, amitől a sűrke Haski kissé elsápad.

Házasság mégis lett – csakhogy boldogtalan.

Úristen! Most itt, kilencvennégy évesen csak nem akarom ismét leírni az életemet rövidített formában? No, nem! Az Elmúlás zizegő szürkeselem szoknyában itt kucorog a küszöbömön, nem sietős neki, már régi vendég nálam, csak az a furcsa, hogy sose tekint rám. Tehát nem írok le rövidített változatban előlről mindent! Miért tenném! Ha csak nem azért, hogy búcsúzzak. Elköszönnék például a jelentős tárgyaktól, teszem ezt attól a nagy mosóteknőtől, amelyben a megszállás kezdetén Bussa Marcsókát fürdettem megerősökölés után, lemostam róla és belőle a háború szennyét. Búcsúzhatnék bizonyos szereplőtől, attól a Schwesterkétől, aki az egyik október 6-án a hajnali misén éjfékete sálat terített a ropogósan fehér oltárterítőre. Pedig fontos ember volt, lélekben édes testvérem. Az ő lelkének egy tetemes darabja a 19. században maradt, mint az enyém, ezért fáj mindenem október hatodikán. Az aradi bitófákon (nem idegen tőlem az a hit, hogy többször leszületünk ide) kivégzett minőségi férfiak egyike hozzám tartozott. Talán akkori édesapám vagy ottani szerelmem, netán fiam lehetett. Azt elmosta az idő, hogy melyikük volt az enyém, mi volt a neve, de a fájdalom átjött, megmaradt. Bízom, hogy odaát majd fel fogom ismerni, aki akkor hozzám tartozott.

Él bennem elevenen egy kép, közeledem Bussa Marcsó felé, fehér abroszos terített asztalnál ül, nyoma sincs a sclerosis multiplexnek, szelíd mosoly, ám a szeme néha úgy villan ki a szelídségből, akár a fiatal farkasnak. A sarkantyú peng. Épp kezet csókol neki Damjanich, a meggypiros atillás hős.

Búcsúznom kell a fontosabb könyvektől is. A Romain Rolland írta *Colas Breugnontól* például. Asztalos volt, és fafaragó művész Burgundiában. Derű jellemezte. A bort igen kedvelte, és ez helyes.

Most hirtelen eszembe vágódott Mater Balogh komor ünnepi beszédének utolsó mondata: Pannonia Vergiß Deine Toten Nie, Als Kläger Leben Sie! Pannónia – Ne Felejtsd Halottaidat, Mint Vádlók Élnek Ők! Nem mondta. Szinte kiáltotta.

Az Elmúlás fölemelkedik a küszöbről. Zizeg a szürke selyemszoknya. Közeledik felém. Eddig ezt nem tette. Eddig rám se nézett. Most egyenesen szemem közé néz. Emlékeztet arca a fiatal Bussa Marcsóka arcára, amikor még kicsi voltam, reggelivel ébresztett, és a tejeskávé a csészéből ki-ki loccsant a tányérkára, onnan meg a vállamra, nem baj. Ez ő lenne? Igen! Ez ő, de jó.

Husztai István: Bucsa, Szilánkok-sorozat, 2022 (Képriport, MÚOSZ nagydíj, 1. helyezett)